

Åarjelsaemieh samarbeidsavtale

Samarbeidspartene er Sametinget i Norge, Nordland fylkeskommune, Nord-Trøndelag fylkeskommune, Sør-Trøndelag fylkeskommune og Hedmark fylkeskommune.

MÅLET MED AVTALEN

Styrke og synliggjøre samisk kultur, språk og samfunnsliv.

HVORFOR AVTALE

- Avtalen skal legge forholdene til rette for et varig fast samarbeid mellom partene i saker som angår samene og samiske områder i de sørsamiske fylkene, samt å prioritere disse i fellesskap
- Samene er ett folk med felles historie, kultur, språk og tradisjoner
- Partene er forpliktet til å ta et aktivt medansvar for sikring og utvikling av samisk kultur og samfunn i området
- Det sørsamiske samfunnet må styrkes, og ha muligheter til utvikling på egne premisser
- Det er nødvendig å få til en avtale som genererer for utvikling på det sørsamiske samfunns egne premisser, og at det skjer i samsvar og forståelse med den folkerettslige stilling og status den sørsamiske befolkningen har gjennom Grunnloven, internasjonale konvensjoner og nyere internasjonal rettspraksis i urfolksspørsmål
- Plansystemet i plan- og bygningsloven samt fylkeskommunenes rolle som regionale utviklingsaktører er et sentralt virkemiddel for å følge opp de ovennevnte forpliktelser i forhold til utbygging, vern og samfunnsforming i de samiske områder, og at det derfor er naturlig at det inngås en samarbeidsavtale mellom Sametinget og de overnevnte fylkeskommuner

Partene erklærer herved at de har blitt enig om følgende:

STRATEGIER

Det sørsamiske området er og har vært bebodd og brukt av det samiske folk fra de eldste tider. Området er stort og strekker seg i dag over mange politiske og administrative grenser. Dette forutsetter en felles og helhetlig innsats over fylkesgrensene for å ivareta den sørsamiske befolkningens behov og interesser. De lange avstander og den spredte bosettingen gjør at det må være en viss spredning i funksjoner og institusjoner som skal betjene den sørsamiske befolkningen, og at disse lokaliseres i de ulike tyngdepunkter i de tre regionene. Spesielt skal tiltak rettet mot kvinner og ungdom prioriteres.

Den sørsamiske befolkningen betjenes av et sett av ulike samiske og norske institusjoner innenfor det sørsamiske området.

- Det sørsamiske samfunnet har behov for sterke institusjoner for å ivareta de samiske interessene.
- Det er behov for solide nettverk mellom de ulike institusjonene for å utnytte dagens ressurser på en best mulig måte.

Samisk kultur og samfunnsliv er under press fra det norske storsamfunnet på mange måter. Dette kan motvirkes gjennom en aktiv og bevisst planlegging på fylkesnivå. Dette er særdeles viktig med tanke på at reindriftens arealbruk strekker seg over flere kommunegrenser. Hensynet til samisk kultur, næringsutøvelse og samfunnsutvikling må tilrettelegges slik i planprosessene at de ikke blir truet, men får utviklingsmuligheter.

- Partene vil bidra til å sette samiske spørsmål på dagsorden på alle virksomhetsområdene og å gi bedre informasjon til sine medaktører for å styrke arbeidet med samiske spørsmål.
- Partene vil i samarbeid med øvrige aktører bidra til kompetanseutvikling i samiske spørsmål innen ulike fagområder.

Internasjonalt sett er samisk og i særdeleshet sørsamisk språk å betrakte som truede språk. Språkets utviklingsmuligheter skal sikres bl.a. gjennom sameloven. Bevaring og utvikling av det samiske språket forutsetter at barn og unge gis reelle muligheter til å lære og å bruke det.

- Offentlige myndigheter er forpliktet til å ta et aktivt medansvar for sikring og utvikling av samisk språk på ulike nivåer. Partene er derfor enige om at det er behov for tiltak for revitalisering av sørsamisk språk.

Fylkeskommunene har hovedansvaret for videregående opplæring og er forpliktet til å ta et aktivt medansvar for sikring og utvikling av samisk språk på videregående nivå. Opplæringsloven hjemler også voksnes rett til grunn- og videregående opplæring og derav følger også individuell rett til opplæring i samisk.

- Det er nødvendig å utvikle et bedre nettverk mellom de videregående skolene, Sametinget og fylkeskommunene utenfor området for forvaltning av samisk språk, for å oppnå en bedre kompetanseutnyttelse. Nettverket må styrkes for å høye kvaliteten på undervisningen på videregående nivå.

Reindriftsnæringen er den vesentligste samiske næringen i sørsamisk område, men samtidig også det viktigste kulturbærende elementet. Næringen er sårbar overfor arealinngrep og rovdyrplage. Et nært samarbeid mellom samarbeidspartene innenfor disse spørsmålene er derfor viktig. Det er også viktig å se på muligheten for å videreutvikle reindriften bl.a. gjennom økt verdiskaping i næringen.

- Partene vil bidra til bedre dialog om arealbruken på tvers av kommunegrensene
- Øke verdiskapingen i reindriften

Duedtie i sørsamisk område er viktig som kulturbærer, som identitetsskapende element og som samisk næring. Duedtie har et potensial for å skape flere arbeidsplasser og er også et viktig element i styrking av det samiske språket.

Arenaer for samisk kulturutøvelse er viktig for utvikling av kunnskap og næringer og for å styrke kulturelle og sosiale bånd og danne grunnlaget for kollektiv identifikasjon.

- Partene vil arbeide for å synliggjøre samhandlingen mellom kultur og næring, men også skape rom for moderne kulturuttrykk som dans, teater, musikk, litteratur m.v.

HANDLINGSDEL

Språk

Samisk er et truet språk og sørsamisk er kanskje det samiske språket som er i størst fare for å gå tapt. Partene vil arbeide for å opprette språksentre i Hattfjelldal, på Snåsa og på Røros. Partene er enige om at det i første omgang er behov for å prioritere og opprette et språksenter på Røros. Partene skal arbeide for å sikre å videreutvikle det pedagogiske tilbudet på Elgå oppvekstsenter. Partene skal arbeid fram et språkutviklingsprogram som skal sikre et helhetlig og kvalitativt språktilbud i det sørsamisk området.

Utfordringer som følger av at en kommune i samarbeidsområdet blir innlemma i forvaltingsområdet for samisk språk må tas opp særskilt.

Opplæring/Kompetanse

Det finnes få lærekrefter med sørsamisk kompetanse. Partene skal arbeide for at det skal bli mulig å gjennomføre et helhetlig utdanningsløp innen samisk og med samisk kompetanse. Fylkeskommunene og Sametinget skal i fellesskap arbeide for å

- bedre rekrutteringen
- etablere og koordinere eksisterende og nye stipendordninger til høyere utdanning
- styrke nettverksbyggingen
- utvikle læremidler

og skal sammen involvere statlige og kommunale myndigheter i dette arbeidet.

Partene vil opprette et nettverk mellom Sametinget og de videregående skolene utenfor forvaltingsområdet for samisk språk.

Partene vil legge til rette for realkompetanse vurdering og yrkesprøving i aktuelle fagområder når det gjelder samisk realkompetanse.

Fylkeskommunene og Sametinget vil arbeide for å sikre en fleksibel fagopplæring i samiske reindrift og duedtie. Partene vil arbeide for at det opprettes flere lærlingplasser for reindriften og duedtie i sørsamisk område. De videregående skole som har et ansvar for fagopplæringen i duedtie og reindrift, samt aktuelle parter, vil arbeide for at skolene får tilstrekkelig med ressurser for å kunne fylle denne oppgaven på en forsvarlig måte.

Partene vil i fellesskap utarbeide et studieprogram for den videregående skole. Målsettingen med programmet skal være at ingen elever skal gå ut av den videregående skole uten å ha grunnleggende kjennskap til samisk historie, kultur og samfunnsnivå.

Når partene behandler saker som omhandler videregående opplæring og voksenopplæring, er partene en naturlig høringsinstans for hverandre.

Informasjon

Partene har et felles ansvar for at befolkningen og offentlige instanser i fylkene er orientert om og har kunnskaper om samiske spørsmål. På egne nettsted og på andre måter vil partene videreformidle relevant informasjon.

Sametinget skal gi informasjon på nettsteder og i informasjonshyller om fylkeskommunenes arbeid med samiske forhold.

Fylkeskommunene og Sametinget vil i samarbeid spre informasjon om Sametinget, samemanntallet og sametingsvalg blant ansatte, elever og innbyggere i fylkeskommunene. Slik informasjon skal finnes på fylkeskommunens nettsteder og i informasjonshyller for publikum i fylkeskommunale institusjoner. Sametinget skal sørge for at fylkeskommunene har tilgang til informasjonsmateriell om Sametinget, samemanntallet og sametingsvalg, samt informere og veilede ved behov.

Informasjonen skal i størst mulig grad formidles også på samisk.

Partene skal sammen arbeide for å sikre et forsvarlig driftsgrunnlag for samisk informasjonstjeneste for ungdom - Infonuorra.

Media

Partene vil arbeide for å få til et helhetlig medietilbud i TV, radio og aviser. Særlig skal det satses på utvikling av programmer for barn og ungdom. Det bør også arbeides frem en stipendordning for å bedre rekrutteringen til samisk språkarbeid innenfor media.

Arealforvaltning med kulturminnevern

Fylkeskommunene og Sametinget vil samarbeide om arealforvaltningssaker gjennom arealplanforum.

Fylkeskommunene og Sametinget vil støtte og veilede kommuner i det sørsamiske området der det drives reindrift slik at man får til en best mulig arealforvaltning som ivaretar de samiske reindriftinteressene.

Partene skal inngå et mer forpliktende samarbeid i forvaltningen av kulturminner etter kulturminneloven, jf. forskrift om faglig ansvarsfordeling etter kulturminneloven, § 3 samarbeidsplikt.

Partene forpliktes til et årlige samarbeidsmøter om kulturminnevern og arealspørsmål på administrativt nivå.

Kultursentre og museumsaktivitet

Sijte Jarnge, Saemien Sijte og Rørosmuseet er spesielt viktig arenaer for kultur- og museumsaktivitet. Partene skal arbeide for å styrke dokumentasjon, sikring og formidling av samisk kulturhistorie i området. Partene vil sette i gang et samarbeid mellom museene under hhv.

Sametinget og fylkenes forvaltingsansvar for å sikre et best mulig totalresultat. Partene vil videre utarbeide en rammeavtale for museumssamarbeidet i det sørsamiske område. Spørsmål om driftstilskudd til museene tas opp i rammeavtalen.

Partene skal jobbe for at Saemien Sijte utvikles til å ha en nettverksfunksjon for samisk museumsarbeid i området i henhold til museumsreformen. Viktige samarbeidsorganer vil være de øvrige samiske museene, Sijte Jarnge, Røros museum, og samiske institusjoner på svensk side og andre samarbeidspartnere.

Sametinget har vedtatt i sak 32/02 "Sametingets politikk for det sørsamiske området" at Saemien Sijte og Sijte Jarnge skal videreutvikles til å ha en bred samisk kultursenterfunksjon i området. Dette innebærer at partene i første omgang støtter Sametinget i sitt arbeid med realisering av utviklingen av Saemien Sijte. Det vises til Sametingets vedtak i sak 43/02.

Partene vil arbeide for videreutvikling av en kulturpark i tilknytning til Sijti Jarnge, Hattfjelldal. Parken skal fungere som en kunnskapsformidler av sørsamisk byggetradisjon.

Partene skal parallelt med dette arbeide for gode og allsidige møteplasser for samisk kultur i de tre regionene i det sørsamiske området.

Bibliotek

Partene skal bidra med gjensidig informasjon og veiledning, deltakelse på hverandres faglige biblioteksamlinger og samarbeid om kurs og andre opplæringstiltak i samisk litteratur, kultur og bibliotekjeneste for ansatte i skole- og folkebibliotekene.

Partene vil bidra til å utvikle det sørsamiske kompetansebiblioteket ved Sijti Jarnge. Virksomheten må bygges opp slik at biblioteket, i samarbeid med Samisk spesialbibliotek og Nordland fylkesbibliotek, kan være en aktiv aktør i sørsamisk kompetansebygging. I tillegg skal partene styrke og utvikle de sørsamiske bokbussene i Hattfjelldal og Røros. Partene vil også arbeide for utvidelse og fornyelse av bokstammen i sørsamisk litteratur ved de sørsamiske bokbussene.

Partene vil arbeide for å realisering for innkjøp av ny bokbuss med tilhørende fasiliteter som er tilknyttet Sijti Jarnge.

Teater

Teater er et viktig virkemiddel for styrking av sørsamisk kultur, språk, identitet og selvfølelse. Partene skal sammen arbeide for å sikre et forsvarlig driftsgrunnlag for Åarjelhsaemien Teatre.

Kulturarrangementer og festivaler

Partene ser positivt på kulturarrangementer og festivaltiltak og vil arbeide for å styrke disse tiltakene i det sørsamiske området.

Næringsutvikling

Sametinget skal involveres i arbeidet med fylkesplanene og tilhørende plandokument for å kunne koordinere tiltak for utvikling av det sørsamiske samfunnet.

Partene erkjenner at det er viktig å tilrettelegge for småskalavirksomhet i de sørsamiske områdene. Husholdet som økonomisk produksjonsvirksomhet er fortsatt levende i regionen.

Partene vil samarbeide for å få til en bedre tilpassing av virkemidlene i regionen i forhold til småskalavirksomhet og kultur som næring.

Reindrift

Reindriften i det sørsamiske området bidrar til viktig verdiskaping i det sørsamiske området i tillegg til å være en viktig kulturbærer. Partene vil støtte kulturbasert næringsutvikling for å sikre den sørsamiske reindriften kulturelle særpreget.

Partene vil prioritere tiltak rettet mot ungdom og kvinner for å sikre fremtiden for sørsamisk reindrift.

Partene vil arbeide for en videreutvikling av reindriften som næring.

Reiseliv

Partene vil samarbeide om bruken av samisk kultur i reiselivssammenheng. Det er viktig å ivareta en ekthet og troverdighet i samsvar med samiske interesser, normer og skikker.

Duedtie

Partene vil arbeide for å opprette gode lærlingordninger i duedtie. Partene vil arbeide for å legge til rette for duedtie som næring og kulturfag.

Helse

Sametinget vil etter søknad finansiere det treårige prosjektet "Sørsamisk rådgivningstjeneste i helse- og sosiale spørsmål" og Nord-Trøndelag fylkeskommune vil påta seg ansvar som arbeidsgiver. Partene skal i prosjektperioden i samarbeid finne løsninger for permanent drift av prosjektet.

Grenseregionalt/Internasjonalt

Partene vil sette samiske spørsmål i Norge i et internasjonalt urfolksperspektiv. Partene skal samarbeide med länen på svensk side for å styrke den sørsamiske samfunnsutviklingen og for å få til en kompetanseutveksling.

Partene vil arbeide for at Interregsamarbeidet utvikles og styrkes. I dette ligger at fylkeskommunene kan bidra som prosjekteier, regional medfinansør og etter nærmere avtale kunne være det regionale kontaktpunktet inn mot aktiviteter i området. Samtidig vil partene arbeide for at Interregsamarbeidet fortsetter utover programperioden 2000-2006.

Hospitering

Partene legger til rette for gjensidige hospiteringsordninger.

Varighet

Avtalen revideres hvert fjerde år.
Avtalen kan sies opp med 6 måneders varsel.

Økonomi

Enhver økonomisk forpliktelse knyttet til gjennomføring av det enkelte tiltak i avtalen forutsetter egne politiske behandlinger.

Oppfølging

Det avholdes årlige møter på administrativt og politisk nivå.

Bodø 11. februar 2005

Sametinget

Nord-Trøndelag fylkeskommune

Nordland fylkeskommune

Sven- Roald Nystø
President

Alf Daniel Moen
Fylkesrådsleder

Geir Knutson
Fylkesrådsleder

Sør-Trøndelag fylkeskommune

Hedmark fylkeskommune

Tore O. Sandvik
Fylkesordfører

Reidar Åsgård
Fylkesrådsleder

DET SØRSAMISKE OMRÅDET

Det sørsamiske området strekker seg over et stort geografisk område. Organisatorisk og politisk er dette et vanskelig område med ulikt bosettingsmønster og infrastruktur. Derfor har partene funnet det hensiktsmessig å dele området inn i tre regioner i en beskrivelse av området.

Region nord

Sørsamisk språkområde i Nordland fylke strekker seg fra Saltfjellet i nord til fylkesgrensen mot Nord-Trøndelag i sør, og utgjør en del av det sørsamiske fellesskapet. Reindriften har stor betydning for den samiske kulturen i dette området. I region nord er det en egen sameskole som er lokalisert til Hattfjelldal, hvor også Sijti Jarnge - Samisk Kultursenter for det sørsamiske området i Nordland er lokalisert. Senteret ble stiftet i 1984 og ble offisielt åpnet i mai 1987. Sijti Jarnge kan oversettes med begrepet "samesamfunnets midtpunkt". Virksomheten er informasjon, kursvirksomhet, kulturvern, innsamling, bearbeiding og utgivelse av bøker og publikasjoner vedrørende samisk historie. Sijti Jarnge har i samarbeid med Fylkesbiblioteket i Nordland ansvar for drift av samisk bokbuss. Det er et flersidig organisasjonsmiljø i denne regionen, fra duodji-organisasjoner til teater, nærings- og kulturorganisasjoner generelt. I det sørsamiske området i Nordland undervises det i sørsamisk på barne- og ungdomsskolenivå ved Sameskolen og ved enkelte kommunale barne- og ungdomsskoler. På videregående skoles nivå gis det også undervisning i samisk, og det er gjennomført undervisning i samisk som voksenopplæringskurs. Det er en barnehage i Hattfjelldal som har tilbud om samisk kultur- og språkstimulering. Kultursenteret i Hattfjelldal har et nært samarbeid, og et ansvar i forhold til den samiske kulturparken på Majavatn.

I det sørsamiske området drives det teatervirksomhet i regi av Årjelsaemien Teatere/Sydsamisk Teater. Teateret ble stiftet i 1985 og er organisert som en organisasjon bestående av teaterinteresserte samer. Målet for arbeidet er å etablere permanent teatervirksomhet i de sørsamiske områdene i Norge.

Region midtre

Den midtre regionen av det sørsamiske området omfatter hovedsakelig hele Nord-Trøndelag fylke, med unntak av områdene nord for Follafjorden og sør for E14 i Stjørdal og Meråker og med et tillegg av hele Fosenhalvøya. Den samiske bosettingen er svært spredt rundt omkring i hele fylket. Området har i alt 6 reinbeitedistrikt, som strekker seg over hele området. Det finnes sørsamer bosatt i de aller fleste kommuner i fylket.

Det finnes flere sørsamiske institusjoner i fylket:

Det sørsamiske museet/ kultursenteret Saemien Sijte i Snåsa kommune er en viktig institusjon. Saemien Sijte huser i dag institusjoner som Sametinget, Duotdie instituhta, Nord-Trøndelag Reinsamelag og Reindriftsadministrasjonen i Nord-Trøndelag. I denne regionen er det viktig at Saemien Sijte får bygd opp sin kompetanse og formidlingsevne slik at den kan være en premisseleverandør i utviklingen av sørsamisk kultur, samfunnsoppbygging og næringsutvikling, samt at man får et servicekontor for reindriften. Partene ser det som viktig å få etablert et samisk språksenter i denne regionen tillagt Snåsa kommune.

Det er sørsamisk prest og prestekontor på Snåsa. Det er sameskole på Snåsa med grunnskoletilbud for fastboende og internatelever. I tillegg har man ved skolen en utstrakt virksomhet for fjernundervisningselever som også får tilbud om periodeopphold ved skolen og internatet. Det er også startet en sørsamisk barnehage ved skolen. NRK sameradioen befinner seg også på Snåsa.

Av øvrige tilbud knyttet til den sørsamiske befolkningen kan spesielt nevnes:

Grong videregående skole som har ansvar for morsmålsopplæring på sørsamisk. Det er tilsatt lærer i sørsamisk ved skolen. Det undervises i sørsamisk i egen elevgruppe på samme tid som skolen også gir opplæring innen sørsamisk til elever ved andre videregående skoler ved hjelp av bildetelefon.

Grong videregående skole tilbyr også duedtie som videregående kurs. Ved samarbeid med Duedtie Instituttet og yrkesutøverne kan elevene etter fullført kurs få videre fagopplæring/praksis for å avlegge svenneprøve. Olav Duun videregående skole har tilbud om opplæring innen reindriftsfaget.

Høyskolen i Nord-Trøndelag, avdeling Levanger har et særlig ansvar for å gi et utdanningstilbud i sørsamisk språk og kultur på høyskolenivå.

Region sør

Den sørlige delen strekker seg fra Meråker i nord til Engerdal i sør og Oppdal/Trollheimen i vest, også kalt Rørossamisk område. Området betraktes som en naturlig region som også omfatter svensk side

med Røros som et naturlig senter. Trondheim som landsdelshovedstad er også en "sameby". Reindriften har det beste resultatet på landsbasis i dette området med potensiale for økt verdiskaping. Reinbeiteområdet har det beste økonomiske resultatet på landsbasis med en kjøttinntekt i forh. til slaktet kvantum på 11 mill.

Reindriftsforvaltningen for Sør-Trøndelag/Hedmark er stasjonert på Røros. Lokalavdelingene til de største samiske organisasjonene (NRL og Samiej Saervi) dekker både Hedmark og Sør-Trøndelag.

Det er ikke institusjoner underlagt Sametinget i denne regionen. Røros videregående skole, Rørosmuseet og lokale oppvekstsentra i Elgå og Brekken er sentrale enheter for å ivareta fylkeskommunenes og kommunenes ansvar for tjenestetilbudet for samene i området.

Elgå oppvekstsenter i Engerdal i Hedmark har sørsamisk språkstimulering i barnehagen og sørsamisk undervisning i skolen, og har et 5-årig prosjektsamarbeid om språkstimulering med Sametinget.

Brekken oppvekst- og lokalsenter i Røros er gjennom prosjektet "Sørsamisk opplæring ved heimeskolen" utpekt som en av tre ressurskoler (Hattfjelldal og Snåsa) innen samisk undervisning i sørsamisk område. Brekken har i dag samisk- og temaundervisning og gir i tillegg fjernundervisning/ambulerende lærer til andre grunnskoler i Sør-Trøndelag og Hedmark.

Røros videregående skole har ansvar for tilsvarende undervisning på videregående skoles nivå, og gir fjernundervisning til andre skoler i og utenfor sørregionen. Rørrossamisk opplæringsprogram er initiert av Røros kommune og fylkeskommunen og utvikler og samkjører kompetansehevingstiltak innen samisk språk, kultur og næring i regionen, bl.a. fagopplæring i reindrift. Sør-Trøndelag fylkeskommune har tillagt Røros museet et ansvar for bevaring og formidling av samisk kulturarv i regionen og opprettet en fast samisk fagstilling fra 2002. Glomdalsmuseet i Hedmark har et flerkulturelt kunnskaps- og kompetansesenter som prosjekt. Til sammen utgjør disse institusjonene et funksjonelt miljø.

Det viktig at Røros gis status som språksenter for å få økt effekt av det aktive kompetanse- og kulturmiljøet i regionen. Det er et uttrykt ønske fra den samiske befolkningen i området å få videreutviklet og samlet alle de overnevnte funksjonene i et felles kultur-, kompetanse- og næringscenter, slik at man får utnyttet det tverrfaglige miljøet optimalt.